

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2016|070 VAN 7 JULI 2016

OVER DE VOORLOPIGE BESCHERMING ALS MONUMENT VAN DE MILANENKAPEL EN GEKANDELAARDE KAPELLINDE EN ALS DORPSGEZICHT VAN DE KAPELHOF EN KAPEL MILANENDREEF TE ZWEVEGEM, NAAR AANLEIDING VAN DE ADVIESVRAAG VAN MINISTER GEERT BOURGEOIS VAN 17 JUNI 2016

De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 7 juli 2016 volgend advies uit:

1. De VCOE ontving op 17 juni 2016 een adviesvraag van Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering en minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed over de voorlopige bescherming als monument van de Milanenkapel en gekandelaarde kapellinde en als dorpsgezicht van de kapelhof en Kapel Milanendreef te Zwevegem. De commissie vindt het positief dat een uitgebreid en goed gedocumenteerd dossier voor advies werd voorgelegd. De commissie spreekt zich in voorliggend advies uit over de documenten in het kader van de voorlopige bescherming met name (a) het ministeriële besluit tot voorlopige bescherming, (b) de fotoregistratie, (c) het afbakeningsplan (d) de lijst van cultuuroederen en (e) het beschermingsvoorstel
2. De commissie erkent de erfgoedwaarde van de neogotische Milanenkapel en de gekandelaarde kapellinde. De kapellinde vormt een representatief voorbeeld van een kapelboom met een traditionele beheersvorm. Deze boom werd wellicht aangeplant bij de oorspronkelijke zeshoekige kapel. Deze kapel werd rond de eerste helft van de 16de eeuw gesticht op gronden van de heerlijkheid 'Ten Kastele'. Toen deze gronden in handen kwamen van de belangrijke Kortrijkse familie Bethune was de kapel vervallen. De devotie tot Onze-Lieve-Vrouw van Milaan vormde voor deze traditioneel katholieke familie de drijfveer voor het herbouwen van de kapel. Dit gebeurde in 1846-1847, naar plannen van Jean-Baptiste Bethune. Hij verzorgde in latere jaren tevens het glaswerk en de inrichting van de kapel. Het ontwerp- en bouwproces werd goed gedocumenteerd in onder meer dagboeken en brieven van de familie Bethune. De kapel vormt een gesamtwerk: een geheel van architectuur en (interieur)decoratie met glasramen, muurschilderingen, beeldhouwwerk en meubilair, doordrongen van christelijke symboliek en iconografie. Het gebouw is aldus cruciaal voor de neogotiek in Vlaanderen.

De commissie erkent tevens de erfgoedwaarde van de kapelhof en dreef. De deels bewaarde haagstructuur met smeedijzeren poortje rondom de Milanenkapel verwijst naar de typologie van een omhaagd en afgesloten kapelhof. De huidige dreefstructuur vormt dan weer een restant van een vroegere ruimere dreefstructuur, gerelateerd aan de kasteelomgeving van de heerlijkheid 'Ten Kastele'. Het kaarsrechte, zeshonderd meter lange, noord-zuid georiënteerde tracé van de dreef biedt een prominente zichtas op het klokkentorentje en het speelse volumespel van de kapel.

De commissie erkent tot slot de erfgoedwaarde van de cultuuroederen, met name het neogotische kruisbeeld en de houten nis en voet die stilistisch en functioneel deel uitmaken van het polychrome altaar. Beide cultuuroederen dragen bij tot de artistieke waarde van (het interieur) van de kapel. De commissie merkt evenwel op dat in het inhoudelijk dossier sprake is van diverse beelden (onder meer de goederen zoals afgebeeld op foto 44, 45 en 46 in de fotoregistratie) die aanwezig waren in de kapel en daar wellicht speciaal voor gemaakt of

gekocht werden. Deze blijken uit veiligheidsoverweging (diefstal) elders te worden bewaard. De commissie meent dat deze desondanks inherent deel uitmaken van de kapel. De commissie merkt op dat in het geval van specifieke bewaarmaatregelen of restauratie van cultuurgoederen moet worden nagegaan in welke mate deze alsnog kunnen worden opgenomen in het beschermingsbesluit. In dit specifieke geval vraagt de commissie deze goederen alsnog op te nemen als cultuurgoederen.

De commissie ondersteunt aldus artikel 1 van het ministerieel besluit waarin de bescherming van de Milanenkapel met kapellinde en cultuurgoederen als monument en de bescherming van de kapelhof en de dreef als dorpsgezicht wordt vastgelegd. De commissie ondersteunt tevens de voorgestelde afbakening.

3. Artikel 2 van het ministerieel besluit verwijst naar de culturele, historische, volkskundige, architecturale en artistiek waarde die de bescherming als monument verantwoordt, alsook naar de historisch en ruimtelijk-structurende waarde die de bescherming als dorpsgezicht verantwoordt en de artistieke waarde van de cultuurgoederen.

Artikel 2 beschrijft tevens de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen die het monument en het dorpsgezicht kenmerken. De commissie formuleert hierbij twee technische opmerkingen. Ten eerste merkt de commissie op dat de kroon in het koor niet in koper maar in messing werd vervaardigd (pag. 2). Ten tweede vraagt de commissie op pagina 5 de term 'vlaggenmast' te vervangen door 'vlaggenstokhouder met vangbeugel'.

4. De beheersvisie wordt opgenomen in artikel 3 van het ministerieel besluit. Er worden afzonderlijke beheersdoelstellingen geformuleerd voor het te beschermen monument en voor het te beschermen dorpsgezicht.

Wat betreft de beheersdoelstellingen voor het monument merkt de commissie op dat inzake het herstel en de reiniging van de natuurstenen onderdelen (art. 3.1., 2°) enkel rekening wordt gehouden met de aanwezige restanten van polychromie. Gezien de slechte fysieke toestand van de natuursteen wijst de commissie erop dat een zware restauratie of zelfs integrale vervanging van natuursteen vroeg of laat aan de orde zal zijn. De commissie vraagt daarom dat de beheersdoelstellingen zich uitspreken over de gewenste restauratie en de keuze om verdwenen natuurstenen gevelelementen al dan niet te reconstrueren. Verder merkt de commissie op dat de brandglasramen van Bethune een bijzonder hoge erfgoedwaarde hebben. Deze worden uitvoerig beschreven in artikel 2 van het ministerieel besluit maar krijgen geen aandacht in de beheersvisie. De commissie stelt vast dat de glasramen momenteel aan de buitenzijde voorzien zijn van beschermglas. De commissie vraagt in de beheersvisie expliciete bepalingen op te nemen over beschermende maatregelen voor de glasramen, alsook over regelmatige controle op eventuele beschadiging, controle op ophoping van vuiligheid tussen brandglas en beschermglas en de mogelijkheid om bij een toekomstige restauratie de bescherming van de brandglasramen te verbeteren.

Wat betreft de beheersdoelstellingen voor het dorpsgezicht merkt de commissie op dat er in artikel 3.2., 10° wordt gevraagd het kruispunt van de Kapel Milanenstraat/Kapel Milanendreef met de Bellegemstraat heraan te leggen met aandacht voor de verkeerscirculatie. De beheersvisie doet wat betreft het verkeersaspect een aantal suggesties. De commissie kan akkoord gaan met het principe dat een eventuele heraanleg oog moet hebben voor verkeersaspecten, maar meent dat concrete voorstellen inzake verkeerscirculatie en –inrichting buiten de bevoegdheid van onroerend erfgoed vallen. De commissie vraagt daarom de beheersdoelstelling te beperken tot: *“het kruispunt van de Kapel Milanenstraat/Kapel*

Milanendreef met de Bellegemstraat kan best in sobere en uniforme materialen worden heraangelegd, waarbij een evenwicht wordt gezocht tussen het beeldherstel van de portaalzone van de Milanenkapel en het bewaren van de veiligheid voor gemotoriseerd verkeer, fietsers, voetgangers en bezoekers van de kapel.” De commissie vraagt daarbij nog te preciseren wat met een sobere en uniforme heraanleg bedoeld wordt.

5. De commissie gaat akkoord met de voorschriften voor instandhouding en onderhoud van het te beschermen monument.
6. Artikel 5 somt de toelatingsplichtige handelingen op. Er wordt een onderscheid gemaakt voor toelatingsplichten voor het te beschermen monument en voor het te beschermen dorpsgezicht.

Wat betreft de toelatingsplichtige handelingen voor de kapellinde merkt de commissie op dat niet steeds de link wordt gelegd met de vraag om deze te verfijnen in een beheersplan (art. 3.1., 8°). De commissie suggereert om, naar analogie met toelatingsplicht 5.1., 6°, j) aan toelatingsplichten 5.1., 6°, c en h) toe te voegen dat deze slechts gelden *“voor zover deze handelingen niet zijn opgenomen in een goedgekeurd beheersplan”*.

Wat betreft toelatingsplicht 5.1., 6°, f) meent de commissie dat de afbakening van het monument niet toelaat in deze zone sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen aan te leggen. De commissie vraagt daarom deze toelatingsplicht te schrappen.

Verder merkt de commissie op dat toelatingsplichten 5.1., 6°, b en d) alsook 5.1., 6°, e en i) met elkaar overlappen. De commissie vraagt deze telkens tot één toelatingsplicht te beperken. Dit geldt tevens voor de analoge toelatingsplichten voor het te beschermen dorpsgezicht, met name 5.2., 2°, b en d) en 5.5., 2°, e en i).

7. Tot slot wenst de commissie nog een aantal kleine opmerkingen te formuleren bij het inhoudelijk dossier:
  - Zo merkt de commissie op dat er geen melding wordt gemaakt van de aankleding van de sacristie, met de aan- of afwezigheid van kasten, religieus textiel, liturgisch vaatwerk of andere waardevolle zaken die in dergelijke context verwacht kunnen worden. De commissie vraagt dit explicieter te vermelden in het inhoudelijk dossier.
  - Verder merkt de commissie op dat er in het inhoudelijk dossier meermaals naar historisch bronnen- en kaartmateriaal wordt verwezen. Niet al deze materialen werden evenwel opgenomen in de kaartenbijlage. De commissie vraagt de bijlage te vervolledigen. Daarnaast vraagt de commissie om in de tekst een duidelijke referentie op te nemen naar de nummering van dit materiaal zoals opgenomen in de bijlage bij het inhoudelijk dossier.
  - De commissie merkt op dat in het inhoudelijk dossier de beheersvisie, de instandhoudingsvoorschriften en de toelatingsplichtige handelingen wegvielen. De commissie vraagt om deze voor de volledigheid op te nemen.
  - Tot slot merkt de commissie op dat de omschrijving van de cultuurgoederen zoals opgenomen in de bijlage 3 bij het ministerieel besluit niet overeenkomt met de beschrijving zoals opgenomen in artikel 2 van het beschermingsbesluit en in de onderschriften bij de fotoregistratie van de cultuurgoederen. Dit kan voor verwarring zorgen. De commissie vraagt daarom de beschrijvingen van de cultuurgoederen in de bijlage 3 over te nemen uit artikel 2 van het besluit.

8. Op basis van bovenstaande argumentatie en opmerkingen geeft de commissie een gunstig

advies op voorwaarde dat:

- De cultuurgoederen die deel uitmaken van de kapel, maar in bewaring zijn gegeven omwille van veiligheidsredenen alsnog op te nemen als cultuurgoederen (par. 2)
- De beheersdoelstellingen op een aantal punten worden aangevuld of aangepast (par. 4);
- De toelatingsplichtige handelingen op een aantal punten worden aangepast (par. 6) en
- De beschrijvingen van de cultuurgoederen worden afgestemd op de beschrijving opgenomen in artikel 2 van het beschermingsbesluit (par. 7).

Namens de Vlaamse Commissie voor Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt
Voorzitter